

Actieplan sociale veiligheid op school

Dit gezamenlijke actieplan van de PO-Raad en de VO-raad beoogt scholen te ondersteunen bij de verbetering van de sociale veiligheid in de school. Voorop staat dat scholen zélf aan zet zijn. Zij bepalen hoe zij hun veiligheidsbeleid gestalte geven. De activiteiten moeten uitvoerbaar en werkbaar zijn en aansluiten bij de werkwijze van de school. Daarom vinden de sectorraden het van groot belang dat scholen dit actieplan onderschrijven en dat de activiteiten aansluiten bij de wensen en de behoeften van scholen. De raden leggen het actieplan dan ook allereerst voor aan hun achterban. Dit gebeurt via de bestaande netwerken. Samen met scholen wordt dit plan vervolgens geconcretiseerd en nader ingevuld.

VO RAAD

PO RAAD

Actieplan sociale veiligheid op school

PO-Raad, VO-raad

Utrecht, September 2014

Colofon

Tekst: Corine van Helvoirt (PO-Raad), Maartje Smeets (VO-raad), redactie:
Tekstbureau Elise Schouten, vormgeving: BUREAUBAS, fotografie: Inge Pont,
Ewouter Blokland, coördinatie: Rosenmullers Communicatie & Organisatie
Druk: Drukproef

Voorwoord

Een kind dat wordt gepest, kan dat zijn leven lang met zich meedragen. Het is daarom van wezenlijk belang dat het kan opgroeien in een veilige omgeving.

Dat is een taak van de hele maatschappij. Een leerling, die een groot deel van zijn dag op school doorbrengt, moet er dus op kunnen vertrouwen dat ook die er alles aan doet om ervoor te zorgen dat hij een zorgeloze schooltijd heeft en zich ook buiten de muren van het schoolgebouw en online veilig voelt.

Pesten is nog altijd een ernstig probleem. De PO-Raad en VO-raad hebben daarom samen een plan van aanpak opgesteld om op korte termijn pesten te verminderen en te voorkomen. Met dit plan zetten zij alles op alles om de komende twee jaar samen met scholen en hun besturen, met leraren en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap te zorgen voor de veilige omgeving die álle kinderen zo hard verdienen.

Rinda den Besten (PO-Raad)

Paul Rosenmöller (VO-raad)

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	6
2.	Aandachtspunten voor een sociaal veilig schoolklimaat	7
2.1.	Een schoolbrede aanpak	7
2.2.	Duidelijke normen en waarden	7
2.3.	Pedagogisch vakmanschap	8
2.4.	Brede interventies passend bij visie en context	8
3.	Activiteiten op weg naar een sociaal veilige school	10
3.1.	Instrumenten ontwikkelen	11
>	Model veiligheidsplan	11
>	Monitoring via Vensters VO en PO	13
>	Database interventies sociale veiligheid	15
3.2.	Kennisdeling en ambassadeurs	17
>	Regionale bijeenkomsten en landelijke conferentie	17
>	Nieuwsbrieven en digitale handreiking	19
>	Professionalisering in netwerken	21
>	Ambassadeurs Sociale Veiligheid	23

1. Inleiding

De staatssecretaris en de kinderombudsman presenteerden in maart 2013 een plan van aanpak om pesten op school tegen te gaan. Eén van de aangekondigde maatregelen was de invoering van een wetsvoorstel sociale veiligheid waarin scholen onder andere verplicht werden erkende anti-pestprogramma's te gebruiken (per 1 augustus 2015). In overleg tussen het ministerie van OCW en de sectorraden, die geen voorstander waren van dit wetsvoorstel, presenteert de staatssecretaris nu een nieuw wetsvoorstel dat de sectorraden ondersteunen.

De sectorraden zijn van mening dat wetgeving een belangrijk instrument kan zijn om beleidsdoelen te verankeren en de uitvoering ervan te borgen (het 'wat'), maar het is aan de scholen 'hoe' zij het sociaal veiligheidsbeleid vormgeven. Scholen bepalen zelf hoe zij methodes en programma's inzetten, welke afspraken ze binnen de school maken, hoe ze die afspraken borgen en op welke manier zij aantonen dat hun aanpak effect heeft. Wetgeving gaat zo hand in hand met activiteiten in en met scholen om tot een effectieve aanpak te komen.

De PO-Raad en de VO-raad onderschrijven onvoorwaardelijk de urgentie van een effectief anti-pestbeleid. In de aanpak van dit brede maatschappelijke probleem spelen scholen een

belangrijke rol, samen met ouders, sportverenigingen en andere maatschappelijke organisaties. Zo goed als alle scholen zetten zich hiervoor al in. Maar gezien het feit dat ongeveer tien procent van de leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs nog steeds wordt gepest, kan en moet dat nog beter.

Met dit plan van aanpak geven de sectorraden gehoor aan de motie van de Kamerleden Bergkamp en van der Burg (3 juli j.l.) die de raden oproept om samen met scholen een aanpak te ontwikkelen die de sociale veiligheid op scholen verbetert en pesten effectief bestrijdt.

Pesten is een ernstig maatschappelijk probleem, dat scholen pro-actief, in samenwerking met relevante partijen moeten aanpakken. Dit is het meest effectief als de aanpak onderdeel is van een brede aanpak van de sociale veiligheid in de school. Daar willen de sectorraden zich sterk voor maken, samen met scholen en met het ministerie van OCW. De raden zullen zorgdragen voor een verantwoording van de resultaten, zodat zowel zichzelf als de Inspectie kunnen beoordelen of de aanpak het pesten effectief bestrijdt.

2. Aandachtspunten voor een sociaal veilig schoolklimaat

Leerlingen doen op school niet alleen vakkennis en -vaardigheden op, het is ook de plek waar zij leeftijdsgenoten ontmoeten, kennis maken met de samenleving, met normen, waarden en omgangsvormen. Daar hoort bij dat zij leren, oefenen en soms ook grenzen overschrijden. Didactiek en pedagogiek begeleiden dit leer- en ontwikkelingsproces. In een veilig schoolklimaat zijn er grenzen en regels, wordt adequaat opgetreden tegen grensoverschrijdend gedrag en worden leerlingen aangemoedigd om positief gedrag te laten zien. Om een sociaal veilig schoolklimaat gestalte te geven, zijn in de visie van de sectorraden de volgende aandachtspunten belangrijk.

2.1. Een schoolbrede aanpak

Om een sociaal veilig klimaat te creëren, zet de school meerdere met elkaar samenhangende interventies, programma's en methoden in op individueel niveau, op klassikaal niveau en op schoolniveau. Ook betreft de school de ouders en de omgeving bij de aanpak. Grensoverschrijdend gedrag, zoals pesten, houdt

meestal niet op bij het verlaten van het schoolplein. Het kan zich voortzetten op weg naar huis, bij de sportvereniging en op internet. Pesten is een maatschappelijk probleem. Samenwerking van alle betrokken partijen is dan ook noodzakelijk.

Maatregelen moeten zich niet alleen richten op de leerling die grensoverschrijdend gedrag vertoont, maar ook op de schoolomgeving, de thuisomgeving en op leeftijdsgenoten. Herstelrecht – een specifieke aanpak om conflicten te voorkomen en op te lossen – kan een goed alternatief zijn voor disciplinaire straffen. Herstelrecht is een systemische aanpak waarbij met name de ouders een belangrijke rol spelen.

2.2. Duidelijke normen en waarden

De sociale veiligheid op school is gebaat bij een sfeer waarin harmonie en respect centraal staan en waarin pesten en ander agressief gedrag niet worden getolereerd. Een open en ondersteunende cultuur, waarin leerlingen een eigen verantwoordelijkheid hebben, bevordert hun welbevinden en vermindert problematisch gedrag. Het is daarbij belangrijk dat leerlingen, personeel en ouders zich bewust zijn van de kernwaarden en de daarvan afgeleide normen en regels die in de school gelden, dat zij deze naleven en dat er sancties volgen als zij dat niet doen.

Pesten en ander ongewenst gedrag worden sneller gesignaleerd en aangepakt als er in de school iemand is aangesteld die speciale aandacht heeft voor sociaal veiligheidsbeleid en die monitort of de aanpak werkt. Het is belangrijk dat er voor leerlingen, ouders en personeel een duidelijk aanspreekpunt is waar zij met (hulp)vragen op dit gebied terecht kunnen. De school kan hiervoor een aparte functionaris aanstellen of belegt deze taken bij een zorgcoördinator, intern begeleider of (interne) vertrouwenspersoon. Maar het is altijd duidelijk bij wie men terecht kan.

2.3. Pedagogisch vakmanschap

Leraren spelen een belangrijke rol bij het creëren van een sociaal veilig klimaat. Zij kunnen grensoverschrijdend gedrag tijdig signaleren en adequaat ingrijpen. Ook dragen zij normen en waarden uit en laten zij leerlingen voorbeeldgedrag zien. Dit alles vereist pedagogisch vakmanschap. Het is belangrijk dat de schoolleiding leraren hierin stuurt en coacht en dat leraren zich op dit terrein (verder) professionaliseren. Het begin van het schooljaar is cruciaal voor het realiseren van een sociaal veilig klimaat in een klas. Dan begint de groepsvorming. Als de leraar in deze fase een positief stempel drukt op de sfeer en met de leerlingen duidelijke regels afsprekt, creëert hij een positief klimaat waarvan iedereen de rest van het jaar de vruchten plukt.

2.4. Brede interventies passend bij visie en context

Het is moeilijk om een eenduidig antwoord te geven op de vraag welke programma's of interventies het meest effectief zijn om een sociaal veilig schoolklimaat te realiseren. Het is van groot belang dat de school op basis van hun pedagogische visie, de context en de doelen van de school, zich bij de keuze voor programma's en interventies rekenschap geeft van de bewezen effectiviteit daarvan. Een belangrijk hulpmiddel voor scholen bij het maken van een keuze is het onderzoek van de Commissie Anti-pestprogramma's o.l.v. het NJI. Dit geeft een indicatie welke programma's en interventies effectief zijn bij het voorkomen en tegengaan van pesten. Op basis daarvan kan de school een goede combinatie maken van programma's of interventies die zich specifiek richten op het tegengaan van pesten en een schoolbrede aanpak van de sociale veiligheid. Daarbij zijn ook aspecten als seksuele diversiteit (LHBT) en discriminatie onderdeel van de schoolbrede aanpak. Scholen moeten kunnen aantonen met welke interventies of programma's zij een sociaal veilige omgeving waarborgen en inzichtelijk maken dat de gekozen aanpak effect sorteert.

3. Activiteiten op weg naar een sociaal veilige school

De genoemde aandachtspunten laten zien dat sociale veiligheid veel van scholen vraagt. Veel scholen zijn daar al volop mee bezig, maar ze staan voor de opdracht om hun beleid schoolbreed verder te ontwikkelen, uit te voeren en te verantwoorden. De PO-Raad en de VO-raad willen scholen hierbij ondersteunen, hen informeren, faciliteren en stimuleren. De sectorraden willen dit doen door een aantal instrumenten te ontwikkelen en verschillende vormen van kennisdeling te organiseren. Scholen kunnen immers veel van elkaar leren.

De raden vinden het van groot belang dat voor deze activiteiten draagvlak is in de scholen. De activiteiten moeten immers uitvoerbaar en werkbaar zijn en aansluiten bij de werkwijze van de school. De scholen moeten de activiteiten als ondersteunend ervaren.

Daarom zullen de sectorraden allereerst (in oktober en de eerste helft van november 2014) onderzoeken welke wensen en behoeften hun leden hebben als het gaat om het realiseren van een sociaal veilig schoolklimaat. De raden zullen daarvoor zoveel mogelijk gebruikmaken van de bestaande netwerken. Deze behoeftepeiling kan leiden tot aanscherping en/of aanvulling van dit eerste actieplan. Daarna wordt het plan verder geconcretiseerd en voorzien van een begroting.

3.1. Instrumenten ontwikkelen

Model veiligheidsplan

Scholen zijn wettelijk verplicht om een veiligheidsplan op te stellen. Vaak beperkt het veiligheidsplan zich echter tot een verzameling van protocollen en verwordt het tot een papieren tijger. De plannen gaan onvoldoende in op de implementatie van veiligheidsbeleid in de school en op de vraag wat daarvoor nodig is.

De sectorraden ontwikkelen daarom een nieuw model veiligheidsplan. Dit model sluit aan bij wat er al is, zorgt ervoor dat het veiligheidsplan een 'levend' document is en dat het beleid werkelijk 'landt' in de organisatie. Het model gaat onder meer in op de wijze waarop de school sociale veiligheid gestalte geeft en borgt. De raden ontwikkelen een eerste opzet van het model, dat samen met een aantal PO- en VO-scholen wordt uitgewerkt (testfase). Het model en de bijbehorende afspraken, protocollen en gedragscodes komen online beschikbaar voor alle scholen.

DOEL

Het veiligheidsplan 'leeft' in de school en biedt alle betrokkenen sturing en ondersteuning bij het creëren en vergroten van de sociale veiligheid in de school.

AMBITIE

Eind 2016 is dit doel bereikt op 80% van de scholen. In hoeverre deze ambitie is gerealiseerd, wordt vastgesteld door de quickscan van het ECBO opnieuw uit te voeren.

PLANNING

- Oplevering eerste opzet van het model: eind 2014
- Testfase: voorjaar 2015
- Resultaten: zomer 2015

Monitoring via Vensters VO en PO

In samenspraak met de Inspectie en de scholen in het PO en VO wordt de huidige indicator 'Schoolklimaat en Veiligheid' in Vensters (VO en PO) aangescherpt, zodat ouders, Inspectie en andere betrokkenen kunnen zien welke programma's of methodieken de school gebruikt om een sociaal veilige omgeving te creëren, of dat op een effectieve manier gebeurt en bij wie ouders en leerlingen terecht kunnen met vragen of klachten op het gebied van sociale veiligheid.

Daarnaast wordt de leerlingenenquête aangepast, zodat scholen op een valide en betrouwbare manier kunnen meten hoe leerlingen de sociale veiligheid op school ervaren. Ouders en andere betrokkenen kunnen via Vensters zien welke programma's of methodieken de school gebruikt om een sociaal veilige omgeving te creëren en of dat op een effectieve manier gebeurt. Met het ITS en Schoolinfo wordt afgestemd hoe de resultaten van scholen die meedoen met de landelijke ITS-veiligheidsmonitor kunnen worden opgenomen in Vensters.

DOEL

Scholen meten op een valide, betrouwbare en transparante wijze hoe leerlingen de sociale veiligheid in de school ervaren en maken zichtbaar welke methodieken en/of programma's zij gebruiken.

AMBITIE

In Vensters VO zijn eind 2015 van 90% van de scholen betrouwbare en gestandaardiseerde gegevens zichtbaar over de ervaren sociale veiligheid en het gebruik van methoden/programma's. In de zomer van 2016 is dit het geval voor 100% van de scholen. In Vensters PO tonen in 2017 alle PO-scholen hun gegevens.

PLANNING

PO: gedurende schooljaar 2014/2015 wordt in samenspraak tussen sector en Inspectie de indicator 'Schoolklimaat en Veiligheid' vastgesteld, zodat deze bij de start van schooljaar 2015/2016 beschikbaar is en door scholen kunnen worden ingevuld.

VO: gedurende schooljaar 2014/2015 wordt in samenspraak tussen sector en Inspectie de indicator 'Schoolklimaat en Veiligheid' aangescherpt, zodat deze bij de start van schooljaar 2015/2016 beschikbaar is en door scholen kan worden ingevuld.

Database interventies sociale veiligheid

Samen met experts van onder andere het NJI, het Centrum School en Veiligheid en OCW zorgen de sectorraden ervoor dat er een database komt met (bewezen) effectieve interventies voor het realiseren van een sociaal veilige omgeving, zodat scholen kunnen kiezen voor een aanpak (programma/methodiek) waarvan de effectiviteit, voor zover mogelijk, bewezen is en die past bij hun visie en context. Startpunt is de inventarisatie van de Commissie Anti-pestprogramma. Op termijn worden in de database ook aanpakken/methodieken opgenomen op het gebied van sociale vaardigheid/weerbaarheid, seksuele vorming, seksuele diversiteit (LHBT), discriminatie en racisme.

DOEL

Scholen hebben een overzicht van effectieve aanpakken, methoden en werkwijzen die bijdragen aan de sociale veiligheid.

AMBITIE

Scholen maken gebruik van effectieve programma's en doelgerichte interventies op het gebied van sociale veiligheid en verantwoorden zich hierover in Vensters.

PLANNING

Oplevering eerste versie database: augustus 2015

3.2. Kennisdeling en ambassadeurs

Regionale bijeenkomsten en landelijke conferentie

De sectorraden organiseren drie regionale themabijeenkomsten over het tegengaan van pesten.

De deelnemers delen behoeften en kennis over:

- De werkzame aspecten van anti-pestmethodes;
- Goede voorbeelden van een veiligheidsplan;
- Goede voorbeelden van pestaanpakken (NJI);
- Valide monitormogelijkheden.

De bijeenkomsten monden uit in een landelijke conferentie over sociale veiligheid in april 2015. Deze conferentie wordt in samenwerking georganiseerd door Rutgers WPF, School en Veiligheid, COC, EduDivers en de sectorraden.

DOEL

Scholen weten wat werkt, kennen good practices en weten hoe ze hun aanpak kunnen verantwoorden.

De sectorraden kennen de vragen en knelpunten die in het veld leven en ondernemen daarop actie.

AMBITIE

De sectorraden bereiken met de regionale bijeenkomsten en de landelijke conferentie 60% van de PO- en VO-besturen.

PLANNING

Uitvoering regionale bijeenkomsten en conferentie: november 2014 t/m voorjaar 2015

Nieuwsbrieven en digitale handreiking

Het thema sociale veiligheid en de inhoud van de themabijeenkomsten en van de conferentie komen maandelijks aan bod in de nieuwsbrieven van de sectorraden. Zo krijgt sociale veiligheid een schooljaar lang aandacht. Eind 2015 – in de week van het pesten 21-25 september – krijgen alle scholen via de websites van de sectorraden en het Centrum voor School en Veiligheid toegang tot een digitale handreiking pesten. De handreiking bevat onder meer informatie over de effectiviteit van methodieken, professionaliseringsmogelijkheden en tips van schoolleiders, leraren en leerlingen om een sociaal veilige omgeving te realiseren. De handreiking wordt regelmatig geactualiseerd.

DOEL

Scholen zijn goed geïnformeerd over de activiteiten rond sociale veiligheid en de resultaten daarvan.

AMBITIE

Alle PO- en VO-schoolbesturen worden met de nieuwsbrieven en de digitale handreiking bereikt.

PLANNING

Uitvoering: maandelijks tot einde 2015

Professionalisering in netwerken

Als het gaat om de beleidsontwikkeling voor sociale veiligheid, zijn vertrouwenspersonen één van de belangrijkste 'aanjagers' binnen de school. Via bestaande netwerken van vertrouwenspersonen (Stichting School en Veiligheid / PPSI) dragen de sectorraden bij aan de professionalisering van vertrouwenspersonen. Hierin is onder meer aandacht voor de onderzochte werkzame aspecten van anti-pestaanpakken, de schoolbrede aanpak en professionalisering van leraren.

Met aanbieders van nascholingsinstellingen worden de mogelijkheden besproken om voor veiligheids-/ zorgcoördinatoren en mentoren soortgelijke netwerken op te zetten. In aansluiting op de initiatieven van pabo's en lerarenopleidingen om leraren te professionaliseren op het gebied van sociale veiligheid, komen in samenwerking met de Stichting School en Veiligheid inhoudelijke verdieping en goede voorbeelden over dit thema beschikbaar, die kunnen worden opgenomen in opleidingen en nascholing. Op het gebied van professionalisering van personeel wordt ook afstemming gezocht met de vakbonden.

DOEL

Alle kernfunctionarissen sociale veiligheid in de school zijn geprofessionaliseerd.

AMBITIE

In 2015 worden 1.000 vertrouwenspersonen geprofessionaliseerd via de netwerken. Professionalisering van overige kernfunctionarissen wordt gemonitord via de nascholingsinstellingen.

PLANNING

Uitvoering: vanaf januari 2015

Ambassadeurs Sociale Veiligheid

In navolging van de ambassadeurs Veilige Publieke Taak, stellen de sectorraden voor om ambassadeurs Sociale Veiligheid aan te stellen. Deze ambassadeurs gaan met schoolleiders en besturen in gesprek over de manier waarop scholen de sociale veiligheid kunnen vergroten en pesten kunnen aanpakken. Met name voor scholen die op dit gebied achterblijven, spelen de ambassadeurs een belangrijke rol. De school kan zelf contact opnemen of de Inspectie verwijst de school naar de ambassadeur. De Stichting School en Veiligheid draagt, samen met de sectorraden, zorg voor de inhoudelijke begeleiding en coördinatie van de ambassadeurs.

DOEL

Bestuurders en schoolleiders die willen/moeten werken aan de sociale veiligheid op hun school hebben een deskundige sparringpartner.

AMBITIE

De ambassadeurs Sociale Veiligheid bereiken 80% van de besturen (PO, V(S)O) die ondersteuning willen/nodig hebben bij het op orde brengen van de sociale veiligheid in hun school.

PLANNING

Uitvoering: schooljaar 2015-2016